

5. Педагогічні технології: теорія і практика: Навчально-методичний посібник / За ред. проф. М.В.Гриньової. – Полтава: Держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка, 2006. – 230 с.
6. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб./ Уклад. С.У.Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
7. Семиченко В.А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. – К.: Миллениум, 2004. – 521с.
8. Технологія професійного відбору майбутніх педагогів / Укл. О.М.Коберник, М.В.Михайліченко, Д.І.Пащенко, Л.В.Ткачук. – К.: Міленіум, 2006. – 78 с.

Анотація

У статті розглядається проблема професійного відбору магістрантів, майбутніх менеджерів освіти.

Аннотация

В статье рассматривается проблема профессионального отбора магистрантов, будущих менеджеров образования.

Подано до редакції 23.01.2008.

© 2008

Бучківська В.В., Бучківська Г.В.

ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЮ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасна українська педагогіка наполегливо шукає ефективних засобів впливу на навчання і виховання підростаючого покоління, формування особистості з активною життєвою позицією. Досвід українського народу сприймається сьогодні не лише як історична цінність, як універсальна система виховання, а й як інструмент вивчення, розуміння джерел багатьох проблем сучасного виховання молоді, як джерело створення сучасної ефективної системи соціального виховання, яка б відповідала актуальним потребам сьогодення.

Одним з найважливіших напрямків сучасної вітчизняної педагогічної науки і практики є розробка концептуальних підходів до мети і змісту навчання та виховання сучасної молоді людини, пошук нових ефективних шляхів їх різнобічного розвитку. Пробудити в юних душах почуття людяності, милосердя, доброчесності і працелюбства можна, лише спираючись на споконвічну мудрість і трудові традиції нашого народу, на підвалини етнопедагогіки, традиційну культуру предків, що зберегли національний характер і мораль.

Зміст етнохудожнього виховання має спрямовуватися на узгодження системи цінностей суспільства, етнокультури, комплексу функцій народного мистецтва у формуванні духовного світу особистості з можливостями їх сприймання та збагачення кожною особистістю в процесі творчого пошуку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Сучасна педагогічна наука володіє необхідними концепціями для постановки і розв'язання питань, пов'язаних із забезпеченням гуманізації процесу виховання, враховуючи кращі надбання минулого. Їх сутність розкрита й описана в дослідженнях І.Беха, І.Ганусенко, І.Зязюна, П.Кононенка, Н.Лисенко, Л.Масол, Н.Ничкало, О.Рудницької та ін. Поряд з цим гуманізація процесу виховання містить широке коло проблем, розв'язання яких вимагає значних зусиль як вчених, так і практиків.

Формулювання цілей статті...

Метою даної публікації є висвітлення проблеми потенціалу музею декоративно-ужиткового мистецтва навчального закладу у формуванні творчої особистості майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження...

Як зазначено в Державній національній програмі естетичного виховання нова соціальна ситуація та реальність породжують і нову культурну реальність, провідними рисами, якої є переоцінка системи цінностей і їх нова ієрархія, створення нових відносин між основними учасниками художнього життя, зміна критеріїв оцінки естетичних і художніх цінностей і творів мистецтва, розширення меж естетичних і художніх потреб та можливостей їх задоволення, входження народно-національного елемента в спосіб життя і духовність, поява нових відносин та форм організації художнього життя, формування нового естетичного досвіду [1, с.6-7].

Аналіз змісту шкільних програм і підручників, вивчення науково-педагогічних (І.Ганусенко, Л.Масол, О.Рудницька), методичних і публіцистичних джерел, власний досвід викладацької роботи доводять, що вирішальним аспектом етнохудожнього виховання сучасної молоді людини повинно стати залучення їх до занять народними ремеслами і декоративно-прикладним мистецтвом.

Комунікативна функція народного мистецтва дозволяє вписати його в динаміку культури, програмуючи процеси соціалізації особистості. Тому сенс соціокультурної діяльності полягає не просто в залученні молоді, до поширення і пропаганди народного мистецтва, діяльності з виявлення, збирання і зберігання художніх цінностей, а в тому, щоб викликати в них ініціативу, творчість, екологічне ставлення до художньої спадщини, осмислення своєї відповідальності перед майбутнім за збереження художніх цінностей минулого і сьогодення, формування

особистості як спадкоємця і суб'єкта культури. Треба усвідомлювати, що ми стоїмо на межі того часу, коли народне мистецтво може остаточно зникнути, і тому слід свідомо і, найголовніше, відповідально підходити до збирання тих матеріалів, які ще можна врятувати.

Освітня практика вже нагромадила позитивний досвід різних форм позаурочної виховної роботи, спрямованих на опанування студентами та школярами надбань народного мистецтва.

У Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії вже третій рік працює музей народного декоративно-ужиткового мистецтва. Його відкриттю передувала велика кропітка робота з пошуку, узагальнення та систематизації матеріалів науково-дослідного характеру, збору та дослідженню об'єктів матеріальної культури народу України і Поділля зокрема.

Створення музею в стінах гуманітарно-педагогічній академії стало можливе завдяки виділенню окремого приміщення та його обладнання у відповідності до сучасних вимог: розроблені та виготовлені за спеціальним проектом меблі, що дозволяють і демонструвати експозицію, і зберігати основні фонди; вдало продумане використання динамічної дошки, куточка технічних засобів навчання; наявність робочих столів дозволяє не тільки проводити навчальні заняття, а й інші форми роботи (організовувати майстер-класи, роботу позаурочних об'єднань).

Викладачами та працівниками бібліотеки навчального закладу був створений бібліографічний сектор, для якого добиралася енциклопедична, довідкова та наукова література, мистецькі та етнографічні видання. Обладнання музею комплектом комп'ютерної та оргтехніки дало можливість опрацюванню, збереженню та поширенню інформації на сучасних електронних носіях, створенню банку з окресленої проблематики, а підключення до локальної інформаційної комп'ютерної мережі розширює можливості доступу користувачів до різних джерел інформації. Це дає можливість опрацювання студентами спеціалізованої літератури, видань, різноманітної інформації централізовано при підготовці до семінарських та практичних занять. Вагомим напрямком науково-дослідної роботи музею є написання студентами старших курсів та слухачами магістратури дипломних та магістерських досліджень з проблем трудового та етнохудожнього виховання.

Музей народного декоративно-ужиткового мистецтва працює за такими експозиційними напрямками: народний одяг, фольклорна лялька, види декоративно-прикладного мистецтва (вишивка хрестиком, гладдю, бісером; різні техніки писанкарства (в тому числі й авторські), декоративний розпис, витинанка, вузликове плетіння, гончарство, народна іграшка та ін.).

Студентами та викладачами створювалися експонати для експозиції музею, формувалися його фонди, що складають предмети матеріальної культури українців минулого та сучасності. Музей співпрацює з відділом культури Хмельницької облдержадміністрації, до співпраці залучені народні майстри Поділля, що забезпечує взаємозв'язок представників студентської та учнівської молоді з автентичним народним мистецтвом. Творчі роботи студентів, що представлені в експозиції, неодноразово приймали участь у міських та обласних виставках.

До 14-ої річниці незалежності України в музеї відбувалися зйомки телепередачі "Українська душа". На зйомках була присутня постійна гостя і шанувальниця нашої академії голова Хмельницького осередку Товариства "Просвіта" Зоя Олександрівна Діденко. В книзі відгуків її запис закінчується наголосом на тому, що "в цих стінах живе українська душа!"

Музей став гордістю Хмельницької гуманітарно-педагогічній академії. Ніхто з відвідувачів закладу не оминув його увагою, виносячи з нього найприємніші враження. Тут відбуваються заняття, що сповна сприяють самовираженню і творчому удосконаленню кожного. Золотий фонд музею складають кращі творчі роботи студентів закладу. Вони відповідально ставляться до своєї роботи, намагаючись виконати її так, щоб вона мала право зайняти місце в експозиції музею. Це своєрідний стимул для студентів працювати на заняттях наполегливо, з повною віддачею творчої енергії, щоразу удосконалюючи свою виконавську майстерність. Відвідувачі вже дали належну оцінку роботам багатьох студентів: вишитим рушникам Мазур Олени, Гречанюк Ольги, Журенко Ірини, вишитим картинам "І ставок, і млинок..." Петрука Володимира, "Лугові трави" Сковери Оксани, "Більше сонячного світла" Стельмах Наталії, "Прогулянка в парку" Горохової Олени та Блажевої Зої, "Натюрморт" Дацькової Світлани, "На терасі" Трач Ольги, "Травень" Пасічник Тетяни, "Осіньна мелодія" Фігель Рити, серії витинанок "Православні свята" Гребельної Мальвіни. Під керівництвом викладачів у музеї поповнюється зібрання українських рушників, знайдених та відновлених в процесі навчально-дослідної роботи. Чільне місце в експозиції музею займає колекція ляльки у комплексах традиційного одягу історико-етнографічних регіонів України. Детальніше представлено розмаїття народного одягу Поділля.

В академії функціонує студія писанкарства, при музеї створені школи українського етнодизайну, народних ремесел, вишивки, результати роботи яких представлені в експозиції музею.

Музей – це навчальний комплекс, який об'єднав приміщення навчальних аудиторій, рекреацію коридору. Тут представлена своєрідна карта України з осередками народних промислів і ремесел та їх зразками. У рекреації коридору розміщені стенди, які задумані як триптих. Центральна частина – "Натхненні народним мистецтвом" – розкриває творчий доробок майстрів Хмельниччини зі зразками їх виробів та палітрою творчої

діяльності. Зокрема: Ільїнського Валентина Михайловича (писанкарство), Косаревої Ніни Сергіївни (художня обробка шкіри), Лесь Тамари Семенівни (вишивка), Нікітюк Людмили Іванівни (кераміка), Шнайдера Бориса Лукича (ткацтво, килимарство, декоративний розпис). "Погостини" розповідають засобами фотографій про поважних гостей музею. "Творча палітра" відображає студентське творче життя. Тут закладена ідея єдності, творчості досвідчених майстрів і формування творчого потенціалу майбутніх педагогів, що переймають мистецький дар від своїх наставників і передадуть наймолодшим. Наші випускники працевлаштовуються у школах області, де вони можуть створити за зразком такий куточок народних ремесел, тим самим започаткувавши збереження, відродження народного мистецтва та розвиток дитячої творчості на своїй малій Батьківщині.

Саме тому дуже важливо, щоб сучасний шкільний музей народного мистецтва та творчості насправді став одним з ефективних засобів прилучення учнівської молоді до культурної спадщини народу, його духовних цінностей, їх збереження і примноження. У зв'язку із зростанням національної свідомості народу, загостренням екологічної ситуації тощо, напевне дедалі більше уваги приділятиметься створенню нових шкільних музеїв народної творчості: вишивки, різьбярства, розписів, народної пісні, танцю), музеїв як осередків народних промислів, музеїв традиційних і сучасних обрядів або навіть музеїв, зібрання яких документуватимуть і відтворюватимуть специфічні риси культурного розвитку певних регіонів. Надзвичайно важливо лише, щоб у створенні такого музею насправді була потреба, щоб він був необхідним не тільки для учнів однієї школи, а й для населення, щоб його зібрання було органічно пов'язане з історією, культурою краю, тобто, щоб він мав краєзнавчу орієнтацію. Саме в цьому запорука його плідного функціонування, адже в своєму середовищі він постійно знаходитиме джерело комплектування, реалізації виховного потенціалу.

Використання музейних засобів для розвитку художнього сприйняття дає можливість не лише для цілеспрямованого, систематичного виховного впливу, гармонійного розвитку особистості, але й дозволяє міцно пов'язати цей процес із шкільною музейною практикою, сприяти набуттю необхідних дослідницьких навичок і умінь.

Організація спілкування молоді із справжніми цінностями народного мистецтва дає можливість їм засвоювати нагромаджений життєвий досвід людства, сприяє моральному розвитку, духовному збагаченню. Пам'ятки народного мистецтва іноді використовуються лише з наочно-ілюстративною метою, а не як типи художньої творчості, що об'єднують у собі матеріальне виробництво і духовну культуру. Ознайомлення з матеріальною спадщиною минулого дозволяє учням глибше зрозуміти духовний, естетичний світ тих, хто жив і творив до нас, конкретно уявити спосіб життя, думки людей, систему цінностей попередніх епох. В основі такого підходу лежить розуміння непорушної єдності образу (зразка художньої творчості та світосприймання її автора – народу), зв'язків цього образу з природою, побутом, працею, історією і національними традиціями. Утвердження в свідомості та художньо-творчій діяльності студентів та школярів уявлень про цю єдність пов'язане з формуванням культурно-історичної пам'яті. Історична свідомість трактується не тільки як раціональне знання про минуле, але і як емоційне, духовно-практичне, ціннісно-орієнтоване ставлення до останнього. Ось чому художньо-естетичне середовище має розглядатися в єдності із засобами його освоєння, до числа яких у першу чергу відносяться музеї.

У зв'язку з цим зростає роль музею, який здатний сформувати у молодій людини – майбутнього фахівця, специфічне, емоційно-ціннісне ставлення до народного мистецтва. Специфіка функціонування музею в сучасному суспільстві визначається тим, що він працює не тільки як енциклопедія, а й за естетичними законами, тобто виступає мовою культурного спілкування людства. І подібно до того, як через засоби сучасної масової інформації школярі можуть орієнтуватися в оточуючому світі, так завдяки музею, вони повинні отримати реальну можливість орієнтуватися в соціально-культурному просторі.

Висновки... Потенціал музею у формуванні творчої особистості майбутнього педагога незаперечний. Цей процес відбувається через включення елементів музейної педагогіки до навчально-виховного процесу, залученні студентів до пошукової, збиральницької діяльності, використання їх творчого потенціалу в створенні експозиційного матеріалу та формуванні музейних фондів. Використання музейних засобів для розвитку художнього сприйняття дає можливість не лише для цілеспрямованого, систематичного виховного впливу, гармонійного розвитку особистості, але й дозволяє пов'язати цей процес із шкільною практикою, сприяти набуттю майбутніми педагогами необхідних дослідницьких умінь і навичок. Практичні заняття дозволяють створити необхідний фундамент для розвитку здатності не тільки естетичного споглядання, усвідомлення естетики, аналізу та оцінювання художніх творів, а й створення та реалізацію власних творчих проєктів.

Таким чином, можливості трудового навчання в прилученні сучасної молоді до надбань національної культури є багатограними і своєрідними, бо даний предмет має всі можливості, щоб поєднати матеріальну і духовну культуру суспільства. Заняття різноманітними видами народних ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва є органічною формою поєднання пізнавальної і продуктивної мистецької діяльності молоді людини.

Література

1. Національна державна комплексна програма естетичного виховання. – К., 1994. – С. 6-7.
2. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів. – Х.: 2006. – 256 с.
3. Шляхтина Л.М. Основы музейного дела: теория и практика. – М.: 2005. – 183 с.

Анотація

У статті на основі аналізу педагогічних джерел, методичної літератури та власного досвіду розкривається потенціал використання засобів музею народного декоративно-ужиткового мистецтва в системі професійної підготовки вчителів, класних керівників до вирішення проблем творчого, етнохудожнього виховання підростаючого покоління.

Аннотация

В статье на основании анализа педагогических источников, методической литературы та собственного опыта, раскрывается потенциал использования средств музея народного декоративно-прикладного искусства в системе профессиональной подготовки учителей, классных руководителей по решению проблем творческого, этнохудожественного воспитания подрастающего поколения.

Подано до редакції 06.03.2008.

© 2008

Вакулєнко Т.С.

ПОСЛІДОВНІСТЬ ПОБУДОВИ ТА ВИКОРИСТАННЯ СХЕМ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Національна доктрина розвитку освіти України в XXI ст., Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") спрямовують працівників освіти на формування всебічно-розвиненого, активного, освіченого громадянина українського суспільства, який володіє міцними, системними знаннями з багатьох галузей науки. Використання схем у процесі навчання дозволяє підвищити пізнавальну активність студентів, дає змогу якісно засвоювати навчальний матеріал, використовувати його в практичній діяльності, скоротити час засвоєння та більше уваги приділити вивченню складних тем курсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Б.М. Андрієвський, В.Г. Крисько, Г.М. Коджаспірова, О.І. Карпуніна, Н.В. Рябова, В.І. Смірнов – лише деякі з авторів, які пропонують студентам та викладачам ВНЗ посібники й підручники з педагогіки, в яких провідна частина навчального матеріалу викладена за допомогою різноманітних схематичних засобів. Вони закликають використовувати такі готові схеми як на заняттях, так і в рамках самостійної роботи студентів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури [2; 5; 6] не дав однозначної відповіді на запитання, чи необхідно викладачу самому будувати схеми, чи доцільно використовувати схеми в процесі навчально-пізнавальної діяльності, розроблені авторськими колективами. Так С.Д. Шевченко стверджує, що працювати за власними схемами необов'язково: як тільки викладач зрозуміє сутність тих чи інших листів з сигналами, він може їх використовувати. С.Н. Лисенкова наполягала на необхідності створення листів опорних сигналів творчими колективами, проте вона зазначала, що їх побудова в процесі навчання позитивно впливатиме на ефективність засвоєння, а також на те, що картки-опори навчального матеріалу, створені для певної аудиторії, більш ефективні. В.Ф. Шаталов пропонував власні варіанти листів опорних сигналів з різноманітних предметів, які мали сприяти процесу засвоєння. Проте в умовах особистісно-орієнтованого навчання значної уваги надається індивідуальному характеру засобів навчання, оскільки побудова схем у процесі навчання дозволяє брати до уваги вимоги до конкретного курсу навчальної дисципліни, побажань і інтересів студентів визначеної спеціальності, але ефективність опор, опорних конспектів, схем тощо залежить від рівня оволодіння уміннями створювати опори, що вимагає знання алгоритму, їх побудови та використання.

У психолого педагогічних дослідженнях аналізуються різноманітні шляхи обробки навчального матеріалу (О.Є. Філіппов, П.Б. Мрдуляш, Л.В. Занков, В.Д. Паронджанов та ін.); види схематичних засобів навчання (Б.М. Кедров, В.А. Ганзен С.Д. Шевченко, П.Б. Мрдуляш, Я.В. Оберман, В.Ф. Шаталов, С.М. Лисенкова та ін.); розкриваються методичні прийоми їх використання (В.Ф. Шаталов, С.М. Лисенкова, В.А. Ганзен, Я.В. Оберман, С.Д. Шевченко, Н.І. Кулакова та ін.). Проте недостатньо досліджена алгоритмізація процесу використання готових схем та побудова власних.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає у визначенні основних етапів алгоритму побудови та використання схем у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження... Багато авторів сучасних посібників та підручників з педагогіки, психології, економіки та права, такі як А.Б. Рацул, С.І. Губар, Б.М. Андрієвський, С.М. Гончаров, М.В. Чорний пропонують викладання навчального матеріалу у вигляді опорних конспектів, що містять схеми та таблиці. Опитування студентів і викладачів фізико-математичного факультету Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди показало, що робота зі схемами значно підвищує якість засвоєння навчального матеріалу студентами, проте для підвищення ефективності їх використання в процесі навчально-пізнавальної діяльності доцільно розробити алгоритм їх впровадження та побудови. Аналіз психолого-